

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-58>**Пилипенко К.А.**

доктор економічних наук, професор,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3170-1208>

Рунчева Н.В.

доктор економічних наук, професор,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8645-9821>

Прокопишин О.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7027-3499>

Pylypenko Kateryna, Runcheva Nataiia

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Prokopyshyn Oksana

Lviv National Environmental University

АГРОТУРИЗМ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОХОДУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Дослідження полягає в окресленні кола стратегічних напрямів розвитку аграрного туризму в контексті підвищення дохідності від діяльності фермерських господарств України. При цьому наголошено на актуальну стратегічну можливість підвищення доходу та розвитку сільських територій. Авторами запропоновано ряд підходів до розвитку інфраструктури, зокрема від готелів та ресторанів до комунікацій та доріг. Як результат, проаналізовано потенційні переваги агротуризму, такі як додатковий дохід, розвиток сільських територій та залучення нових інвесторів. Досліджено основні принципи та стратегії успішної імплементації агротуристичних проєктів. Загалом підкреслено, що правильна реалізація агротуризму в контексті її практичного провадження може перетворити сільські території в привабливі пункти для туристів та забезпечити сталий розвиток українських фермерських господарств.

Ключові слова: агротуризм, фермерські господарства, дохідність, сільські території, інфраструктура.

AGRO-TOURISM AS A STRATEGIC DIRECTION FOR INCREASING THE LEVEL OF INCOME OF FARM FARMERS OF UKRAINE

The purpose of the study is to outline the circle of strategic directions for the development of agrarian tourism in the context of increasing the profitability of Ukrainian farms. At the same time, the actual strategic possibility of increasing income and development of rural areas was emphasized. Farmers are shown how to further monetize their resources by attracting the attention of tourists through the provision of various services, from tours to participation in agricultural work and recreation in the countryside, which potentially become new sources of income, which contributes to the diversification of the farm and the expansion of its functions. The authors proposed a number of approaches to infrastructure development, in particular, from hotels and restaurants to communications and roads, which in turn attract tourists and support local businesses. Here are suggestions for farmers to interact directly with buyers by offering their goods and services directly. It is emphasized that this not only increases profits, but also creates a market for the sale of local agricultural products. The attention of entrepreneurs is drawn to ecological benefits, preservation of traditions, which strengthens the pride of the local population and promotes cultural exchange. From an ecological perspective, agritourism emphasizes the importance of sustainable agriculture, attracting environmentally educated tourists. The article examines the key aspects of agritourism as an innovative approach to supporting farms in Ukraine. As a result, the potential advantages of agritourism, such as additional income, development of rural areas and attraction of new investors, were analyzed. The main principles and strategies of successful implementation of agro-tourism projects have been studied. In general, it was emphasized that agritourism can be a key strategic direction for Ukrainian farms in increasing incomes and sustainable development. However, success requires partnerships with the community, development of marketing strategies and adherence to high quality standards. The correct implementation of agritourism in the context of its practical implementation can turn rural areas into attractive points for tourists and ensure the sustainable development of Ukrainian farms.

Keywords: agritourism, farms, profitability, rural areas, infrastructure.

JEL classification: R51

Постановка проблеми. Агротуризм є видом несільськогосподарської діяльності, який може задовольнити потреби туристів у відпочинку та оздоровленні, а також розширити спектр діяльності сільського населення.

В європейських країнах агротуризм вважається одним з основних важелів економічного зростання сільських територій, а тому заохочується на державному рівні та розглядається як частина Спільної аграр-

ної політики сільського розвитку в Європі (Common Agricultural and Rural Policy (CARPE)) відповідно до «Програми інтегрованого соціального та економічного розвитку сільських територій».

В Україні концепція «фермерського туризму» (агротуризму) ще не отримала законодавчого закріплення, але перспективи та важливість цього сектору частково розглядаються в Законі України «Про туризм» [1] та в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року [2], Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року [3], Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [4], Рамковій конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат [5], проєкті Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність» [6] тощо. Деякі вітчизняні науковці розглядають агротуризм як напрям розвитку сільської економіки та підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка розвитку агротуризму як додаткового виду діяльності для селянських господарств останнім часом стала дуже популярною. Зокрема, відомі роботи Л. Антошкіної, А. Постола, К. Пилипенко [10], О. Марченко [11], О. Прокопишин [12], Н. Рунчевої [13] присвячені цьому питанню.

Проблематика агротуризму чітко просліджується в тих напрямках, які ми окреслили в статті, але хочемо виділити кілька не вирішених або не повністю вирішених частин загальної проблеми, які варто розглянути та дослідити докладніше, а саме:

- питання сталості агротуризму та його легітимізації може залишатися невирішеним, адже невизначені стандарти та недостатнє законодавче регулювання можуть становити проблему для розвитку агротуризму. Необхідно визначити загальні стандарти безпеки та якості, а також встановити ефективний механізм контролю.

- питання співпраці між фермерськими господарствами, місцевою владою, туристичними агентствами та іншими зацікавленими сторонами може залишатися актуальним.

- ефективність маркетингу та продажів у сфері агротуризму може бути предметом дослідження. Неусвідомленість агротуризму серед потенційних туристів може впливати на його популярність. Ефективні маркетингові стратегії та зусилля з продажу можуть допомогти вирішити цю проблему

- проблема сталого використання природних ресурсів та збереження екосистем у контексті агротуризму може потребувати докладного вивчення.

Дослідження цих аспектів може сприяти розвитку більш ефективних стратегій та політик у галузі агротуризму, враховуючи комплексні виклики та можливості цього сектору.

Мета статті полягає в окресленні кола стратегічних напрямів розвитку аграрного туризму в контексті підвищення дохідності від діяльності фермерських господарств України.

Виклад основних результатів дослідження. Агротуризм визначається як надання туристичних послуг фермерами у себе вдома. Ці послуги передбачають передусім проживання та харчування, але можуть охоплювати й інші послуги, такі як організація дозвілля

для туристів. Суть агротуристичної діяльності полягає у використанні фермерського господарства, яке слугує джерелом етнографічної атракції, реальним рекреаційним потенціалом у гармонії з природою.

Аналіз потенціалу агротуризму в Україні вимагає оцінки природних та культурних ресурсів, які можуть бути привабливими для туристів. Аналіз передбачає визначення основних переваг розвитку агротуризму для фермерських господарств та сільських територій, а саме:

- розгляд ефективних стратегій для залучення та утримання агротуристів; вивчення важливості створення комфортної та екологічно чистої інфраструктури для гостей;

- використання агротуризму для розвитку сільських територій з проведенням аналізу впливу його на розвиток інфраструктури та соціальний простір сільських територій; дослідження можливостей залучення інвестицій для поліпшення життя місцевого населення;

- висвітлення можливих викликів та ризиків, пов'язаних із впровадженням агротуризму, та надання пропозицій щодо їх вирішення;

- застосування успішних практик у вигляді представлення конкретних прикладів успішної реалізації агротуристичних проєктів в інших країнах та їхнього впливу на розвиток фермерських господарств.

Так, зокрема, у Польщі туризм у сільській місцевості визнано одним із пріоритетних напрямів розвитку туризму. У туристичних стратегіях польських воєводств екотуризм вважається елементом сільського туризму. У документі «Напрями розвитку туризму Малопольського воєводства на 2008–2013 роки» [7] під поняттям «туризм у сільській місцевості» розуміються «всі форми туризму в сільській місцевості, а саме перебування у фермерських господарствах, фольклорні заходи, народні промисли, традиційний побут фермерських господарств, а також екотуризм, відвідування національних та ландшафтних парків та заповідників». Серед інструментів розвитку сільського туризму документ визначає такі:

- створення туристичного продукту «Агротуризм Малопольщі – знак якості»;

- вдосконалення системи ідентифікації та продажу агротуристичного продукту (електронна система реєстрації та бронювання);

- створення пропозицій агротуризму для дітей і молоді, сімей, людей з обмеженими можливостями;

- впровадження системи преміювання/винагороди для регіональних будівельних проєктів, характерних для малопольських територій;

- використання аспекту багатокультурності Малопольщі з метою збагачення та урізноманітнення пропозицій агротуризму.

Реалізація екотуристичних проєктів здійснюється переважно на місцевому рівні у співпраці з громадськими організаціями. Наприклад, проєкт «Екотуристика Малопольщі – сталий розвиток регіонального туризму» [8] впроваджується спільно маршалковським урядом Малопольського воєводства і грантовою організацією «Фонд партнерства». У рамках проєкту створені програми екоподорожей – путівники для піших чи велосипедних маршрутів. Пакети подорожей розроблені для Західної Малопольщі, Сондецького регіону, Підгалля, околиць Кракова і Тарнова.

Популярним напрямом зеленого туризму в Польщі є сільський туризм, що дозволяє відвідувачам познайомитися з місцевою культурою, кухнею, а також долучитися до сільської праці. Таку форму туризму пропонує, наприклад, Товариство Низького Бескиду, яке формує дев'ять сільських господарств, ініціатива «Місця з душею, тематичні місцевості Вармії та Мазур», що охоплює шість сіл. На сайті Європейського центру екологічного фермерства і туризму в Польщі зібрана інформація про агротуристичні господарства, які пропонують відпочинок на природі [9].

Наразі в Україні, як і в інших країнах, фермерські господарства зіштовхуються з викликами економічної конкуренції та нестабільності доходів. З метою забезпечення стійкості та розвитку аграрного сектору важливо розглядати нові стратегії, серед яких важливе місце посідає агротуризм [10]. Однак існують кілька ключових проблем, які потребують уваги та дослідження:

– Низька дохідність фермерських господарств. Фермери зіштовхнулися з труднощами отримання стабільного та достатнього доходу в умовах глобальних економічних та ринкових коливань. Агротуризм може стати стратегічним напрямом удосконалення фінансового стану, але його ефективність та прибутковість потребують ґрунтовного вивчення.

– Відсутність інфраструктури для агротуризму. Брак інфраструктури, спрямованої на залучення туристів у сільські території, ускладнює реалізацію агротуристичних проєктів. Відсутність комфортних умов для туристів та необхідних послуг може обмежити привабливість агротуризму в Україні.

– Низький рівень обізнаності та розуміння агротуризму. Багато фермерів можуть не мати достатнього розуміння концепції та переваг агротуризму. Це може призвести до обмеженої імплементації або невірного використання агротуристичних стратегій.

– Виклики щодо підтримки та регулювання. Відсутність ефективного правового та фінансового механізму підтримки може ускладнити впровадження агротуристичних ініціатив. Недостатність регулювання також може стати чинником ризику для стійкості розвитку агротуризму в Україні.

– Потреба у вивченні ринкових та культурних особливостей. Визначення споживчих переваг та культурних особливостей цільової аудиторії агротуризму є ключовим етапом у розробці успішних стратегій. Відсутність цільового підходу може ускладнити ефективність агротуристичних проєктів.

Зазначені проблеми вимагають уважного дослідження та розробки конкретних рекомендацій для фермерів, урядових органів та інших зацікавлених сторін з метою підвищення ефективності агротуризму як стратегічного інструменту для підвищення рівня доходу фермерських господарств в Україні.

Сучасний стан українського аграрного сектору зумовлює необхідність пошуку нових, ефективних стратегій для підвищення рівня доходу фермерських господарств та стимулювання розвитку сільських територій. Однією з перспективних галузей, яка може сприяти цьому процесу, є агротуризм [11].

Проте, незважаючи на потенційні переваги, які може принести агротуризм, існують значущі проблеми та виклики, які потребують докладного вивчення та

системного підходу до їх вирішення [12]. Основні з них ми вже навели попереду:

– Брак інформованості та підготовки: чимало фермерів можуть бути неінформовані щодо можливостей агротуризму, а також не мати достатньої підготовки для ефективного впровадження цього напрямку. Відсутність навичок у сфері гостинності та туризму може стати перешкодою для успішної реалізації проєктів.

– Інфраструктурні обмеження: у сільських територіях часто буває недостатньо розвинена інфраструктура для прийому туристів. Відсутність комфортного житла, добре розвинутої транспортної системи та інших сервісів може обмежувати привабливість агротуризму.

– Питання забезпечення безпеки та якості обслуговування: забезпечення безпеки та високої якості обслуговування є критичним аспектом успіху агротуристичних проєктів. Вирішення цих питань вимагає уваги до стандартів та розробки ефективних систем управління.

– Правові та регуляторні аспекти: відсутність чіткого законодавства та регулятивних механізмів для агротуризму може стати перешкодою для розвитку цього напрямку. Потрібне дослідження правових аспектів, які впливають на впровадження агротуристичних проєктів, та визначення шляхів їх удосконалення.

– Економічна вигода для фермерів: важливим є розгляд економічної вигоди для фермерів у контексті агротуризму, забезпечення сталої та значущої прибутковості, яка стимулюватиме фермерів в інвестуванні у розвиток агротуристичних проєктів.

Варто бути уважними та розуміти, що облік у таких господарствах ведеться за вибором власника та бухгалтера із застосуванням привілеїв для 4-ї групи платників єдиного податку, за умови рівня доходу від агротуризму, що не перевищує 25% від загальної суми [12]. Отже, наше дослідження спрямоване на вирішення цих проблем та висвітлення напрямів оптимізації агротуризму як стратегії для підвищення рівня доходу фермерських господарств в Україні.

Основні положення розвитку агротуризму наведені в табл. 1.

Напрями стратегічного розвитку фермерських господарств в Україні спрямовані на:

– диверсифікацію виробництва. Фермерські господарства можуть розвивати напрями виробництва, включаючи агротуризм, що дасть змогу зменшити ризики та стабілізувати доходи, адже, як показує практика, при веденні цього напрямку бізнесу доходи можуть зрости на 30 %;

– оптимізацію сільськогосподарських процесів. Впровадження й використання сучасних та інноваційних технологій підвищує ефективність виробництва, зменшує витрати та сприяє покращанню якості продукції;

– розвиток місцевих ринків та споживчого попиту через активну взаємодію з місцевими ринками, що сприятиме розвитку споживчого попиту на місцеві сільськогосподарські продукти;

– ефективне управління ресурсами: земельними, водними, іншими природними, яке сприятиме сталому розвитку фермерських господарств;

– навчання та розвиток soft skills у фермерів, що приборе страх до впровадження сучасних агротехнологій, а також сприятиме набуттю навичок у сфері гостинності для реалізації агротуристичних проєктів;

Таблиця 1

Основні положення та характеристики розвитку агротуризму та фермерських господарств

Напрямок	Характеристика
Взаємодія із сільським середовищем	Агротуризм сприяє взаємодії між туристами та сільським середовищем. Туристи мають змогу долучитися до сільського життя, ознайомитися з традиціями, сільськогосподарськими практиками та культурними особливостями. Агротуризм сприяє збереженню та підтримці традиційного сільського способу життя через приведення туристів у контакт з аграрною культурою та роботою фермерів.
Розвиток інфраструктури	Ефективний розвиток агротуризму передбачає створення зручної та комфортної інфраструктури для туристів. Це гостьові будинки, екскурсійні маршрути, ресторани та інші сервіси, спрямовані на задоволення потреб відвідувачів.
Екологічна сталість	Агротуризм сприяє розвитку екологічно сталих практик у фермерських господарствах. Збереження природних ресурсів та здоров'я навколишнього середовища є ключовим аспектом цього напрямку. Фермерські господарства, що практикують агротуризм, повинні робити особливий акцент на сталість та екологічну чистоту у своїх методах господарювання.
Вивчення місцевих продуктів та гастрономії	Туристи мають змогу ознайомитися з місцевими продуктами та гастрономічними традиціями, що сприяє підтримці місцевого сільськогосподарського виробництва.
Освітні ініціативи	Інформування та освіта: фермерські господарства можуть проводити освітні заходи, майстер-класи та екскурсії для туристів, щоб підвищити їхню обізнаність про сільськогосподарські процеси та традиції.
Сприяння розвитку територіальних громад	Розвиток агротуризму повинен сприяти залученню місцевого населення до обслуговування туристів та розвитку сільських територій.

Джерело: розробка авторів

– об'єднання двох напрямів господарювання – фермерства та агротуризму, яке надасть новий поштовх розвитку не лише господарств, а й територіальних громад та зацікавить інвесторів у розвитку цієї бізнес-ніші.

Об'єднавши агротуризм та фермерські господарства, ми отримаємо стратегію розвитку регіону, посилено зацікавленість щодо партнерства, інвестування та розвитку інфраструктури не лише громад, а й України в цілому.

Розробка маркетингових стратегій полягає у використанні потенціалу фермерських господарств та розвитку співпраці, отже, пропонуємо інтерпретацію організаційних заходів.

1. Продаж своєї унікальної продукції та послуг. Фермерські господарства повинні акцентувати на унікальності своєї пропозиції, привертаючи туристів до місцевих особливостей та унікального досвіду господарювання.

2. Партнерство та співпраця в різних зацікавлених напрямках. Співпраця із місцевими підприємцями та організаціями, фізичними особами. Встановлення партнерства з місцевими ресторанами, майстернями та іншими підприємцями для створення комплексної агротуристичної пропозиції.

3. Інвестиції у навчання та розвиток для збільшення комунікаційних навичок. Підвищення знань та кваліфікації персоналу через платформи та співпрацю. Інвестування у навчання фермерів та персоналу господарства для покращання навичок обслуговування та гостинності під час агротуристичної діяльності.

4. Створення інтерактивних інфраструктур через використання експериментальних та інтерактивних зон. Розробка інтерактивних зон для туристів, де вони можуть брати участь у сільськогосподарських процесах та дізнаватися більше про місцеве життя.

5. Підтримка від держави через програми, гранти, фінансування проектів. Розробка стимулюючих про-

грам від державних органів може бути спрямована на підтримку для фермерських господарств, що розвивають агротуризм.

Успішна інтеграція агротуристичних проєктів у фермерських господарствах вимагає вдосконалення різних аспектів: від організаційної структури до взаємодії зі споживачами туристичних послуг. Ось кілька ключових принципів і стратегій для досягнення успіху в цьому напрямі.

Створення унікальної пропозиції продукції чи послуг, які роблять агротуристичний проєкт відмінним від інших, може виокремитись за допомогою унікального досвіду або продукції, яку можуть отримати відвідувачі.

Спрямованість на ринок через ретельне вивчення цільової аудиторії та визначення потреб і очікувань.

Адаптація своєї пропозиції відповідно до вимог цільової аудиторії через інтерактивну взаємодію зі створенням можливості для залучення відвідувачів до фермерської роботи та природних процесів. Розробка можливих варіантів участі в різних агротуристичних активностях, таких як збирання фруктів, робота на городі тощо.

Усе це можливе через освітні методи при наданні відвідувачам інформації про аграрні процеси та важливість сільського господарства. Саме через організацію майстер-класів, лекцій або екскурсій для збільшення рівня свідомості можливо привернути увагу до екологічного споживання та отримання агротуристичних послуг, що сприятиме створенню комфортного середовища.

Також варто подбати та забезпечити зручності для відвідувачів (парковка, вбиральні, зони відпочинку тощо). Створюючи приємну атмосферу для відпочинку гостей, господар створює собі добре ім'я та репутацію.

Співпраця з іншими місцевими підприємствами (ресторанами, магазинами та іншими домогосподарствами) дасть поштовх для сприяння економіці регіону

та зацікавлених осіб. Йдеться про житлово-комунальні послуги, транспорт, зв'язок, торгівлю, туризм, державну адміністрацію, освіту, охорону здоров'я, побутові, інженерно-консультаційні, юридичні послуги [13, с. 31].

Ці принципи і стратегії допоможуть створити ефективний та конкурентоспроможний агротуристичний проєкт у контексті розвитку діяльності фермерських господарств.

Висновки. Напрями стратегічного розвитку агротуризму в Україні повинні бути спрямовані на створення сталого та привабливого середовища для туристів, одночасно сприяючи підвищенню рівня доходу фермерських господарств та розвитку сільських тери-

торій. Агротуризм має значний потенціал для підвищення рівня доходу фермерських господарств України. Завдяки економічним, соціальним та екологічним вигодам, агротуризм сприяє сталому розвитку сільських територій. Однак для реалізації цього потенціалу необхідні цілеспрямовані заходи з боку держави та активна участь самих фермерів у розвитку цього напрямку. Нашими пріоритетними напрямками дослідження в даному питанні будуть організація та управління, екологічні аспекти, ведення обліку, фінансування та інвестиції у взаємодії з територіальними громадами. Аналіз цих аспектів сприятиме подальшому вдосконаленню та розвитку агротуризму.

Список використаних джерел:

1. Про туризм: Закон України від 15 вер. 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Про затвердження Концепції збалансованого розвитку агроecosystem в Україні на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0280555-03#Text> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
5. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (дата звернення: 18.04.2024).
6. Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність: проєкт Закону України. URL: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> (дата звернення: 12.04.2024).
7. Kierunki rozwoju turystyki dla wojewodztwa Malopolskiego na lata 2008–2013. URL: <https://silo.tips/download/kierunki-rozwoju-turystyki-dla-wojewodztwa-malopolskiego-na-lata> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Małopolska Ekoturystyka. URL: <https://www.malopolska.pl/urzed-marszalkowski/departamenty/departament-turystyki/malopolska-ekoturystyka> (дата звернення: 20.04.2024).
9. Prawo przedsiębiorców. USTAWA z dnia 6 marca 2018 r. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-przedsiębiorców-18701388> (дата звернення: 20.04.2024).
10. Antoshkina L., Ihnatenko M., Postol A., Hurbyk Y., Pylypenko K. Improving the System Management of Farms and Agricultural Enterprises on the Basis of Controlling, Accounting and Information Frameworks. *International Journal of Management*. 2020. № 11(7). P. 556–565. URL: <http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=7> (дата звернення 20.04.2024).
11. Pylypenko K., Ihnatenko M., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. The Influence of Social Infrastructure on Increasing the Employment of the Population in Agricultural Production. *Review of Economics and Finance*. 2022. Vol. 20. P. 633–638 (дата звернення: 20.04.2024).
12. Marmul L.O., Marchenko O.A., Pylypenko K.A., Velychko T.G., Granovskaya V.G. Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development / *International Journal of Management (IJM)*. 2020. № 11 (3). P. 287–293. URL: <http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=3> (дата звернення: 20.04.2024).
13. Рунчева Н.В., Бритвенко А.С. Ретроспективні та сучасні тенденції економічного стану ресторанного бізнесу в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2022. № 2 (52). С. 29–33. (дата звернення: 20.04.2024).

References:

1. Pro turizm: Zakon Ukrainy vid 15 ver. 1995 r. № 324/95-VR. [About tourism: Law of Ukraine dated September 15 1995 No. 324/95-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian)
2. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 roku [On the approval of the State target program for the development of the Ukrainian countryside for the period up to 2015]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
3. Pro zatverdzhennia Kontseptsii zbalansovanoho rozvytku ahroecosystem v Ukraini na period do 2025 roku [On approval of the Concept of balanced development of agroecosystems in Ukraine for the period until 2025]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0280555-03#Text> (in Ukrainian)
4. Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku [On the approval of the Concept of the State target program for the sustainable development of rural areas for the period up to 2020]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
5. Ramkova konventsia pro okhoronu ta stalyi rozvytok Karpat [Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (in Ukrainian)
6. Pro ahrarnyi turizm ta ahroturystychnu diialnist: proiekt Zakonu Ukrainy [On agrarian tourism and agritourism activities: draft Law of Ukraine]. Available at: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> (in Ukrainian)
7. Kierunki rozwoju turystyki dla wojewodztwa Malopolskiego na lata 2008–2013 [Directions of tourism development for the Malopolska Voivodeship for the years 2008–2013]. Available at: <https://silo.tips/download/kierunki-rozwoju-turystyki-dla-wojewodztwa-malopolskiego-na-lata>
8. Małopolska Ekoturystyka [Małopolska Ecotourism]. Available at: <https://www.malopolska.pl/urzed-marszalkowski/departamenty/departament-turystyki/malopolska-ekoturystyka>

9. Prawo przedsiębiorców. USTAWA z dnia 6 marca 2018 r. [Entrepreneurs' law. ACT of March 6, 2018]. Available at: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-przedsiębiorcow-18701388>
10. Antoshkina L., Ihnatenko M., Postol A., Hurbyk Y., Pylypenko K. (2020) Improving the System Management of Farms and Agricultural Enterprises on the Basis of Controlling, Accounting and Information Frameworks. *International Journal of Management*, no. 11(7), pp. 556–565. Available at: <http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=7>
11. Pylypenko K., Ihnatenko M., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. (2022) The Influence of Social Infrastructure on Increasing the Employment of the Population in Agricultural Production. *Review of Economics and Finance*, vol. 20, pp. 633–638.
12. Marmul L. O., Marchenko O. A., Pylypenko K. A., Velychko T. G., Granovskaya V. G. (2020) Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development. *International Journal of Management (IJM)*, no. 11 (3), pp. 287–293. Available at: <http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp?JType=IJM&VType=11&IType=3>
13. Runcheva N. V., Brytvienko A. S. (2022) Retrospektyvni ta suchasni tendentsii ekonomichnoho stanu restorannoho biznesu v Ukraini. [Retrospective and modern trends of the economic state of the restaurant business in Ukraine]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 2 (52), pp. 29–33. (in Ukrainian)